

N:o 8.

Ank. till Riksd. kansli den 25 april 1895, kl. 11 f. m.

Första Kammarrens andra tillfälliga utskotts utlåtande n:o 5, angående motion om skrifvelse till Kongl. Maj:t med begäran om åtgärders vidtagande för åstadkommande af en fortskyndad och ändamålsenlig folkskolestatistik.

Inom Andra Kammarren har herr *E. Hammarlund* i motionen n:o 84 föreslagit, »att Riksdagen måtte i skrifvelse hos Kongl. Maj:t anhålla om vidtagande af åtgärder, så att årligen från trycket utkommer en statistik rörande folkundervisningen i vårt land; att denna statistik varder i möjligaste mån ändamålsenlig och så fullständig, som de tillgängliga primäruppgifterna medgifva och omständigheterna i öfrigt föranleda; samt att den regelbundet föreligger färdig i tryck senast ett år efter det primäruppgifterna inkommit till ecklesiastikdepartementet.»

På tillstyrkan af sitt första tillfälliga utskott har Andra Kammarren i anledning af samma motion för sin del beslutat, att Riksdagen måtte i skrifvelse till Kongl. Maj:t anhålla om vidtagande af åtgärder, så att årligen från trycket utgifves en statistisk berättelse om folkundervisningen i vårt land, hvilken berättelse bör offentliggöras senast ett år efter det primäruppgifterna inkommit till ecklesiastikdepartementet.

Detta beslut har, jemlikt 63 § riksdagsordningen, genom utdrag af protokollet delgifvits Första Kammarren, som deröfver begärt sitt andra tillfälliga utskotts utlåtande.

I förevarande motion erinras, hurusom motionären redan år 1886 i Andra Kammaren väckt förslag, det Riksdagen måtte hos Kongl. Maj:t anhålla om utgifvandet, helst årligen, af en statistik rörande folkundervisningen i Sverige; men att, då de förberedande arbetena för åstadkommande af en sådan vid sagda tid, enligt vunnen upplysning, redan så långt fortskridit, att ett statistiskt arbete öfver folkundervisningen, sträckande sig till år 1882, vore icke blott under utarbetande, utan under utgifning, Andra Kammaren funnit sagda förslag icke då böra till någon Riksdagens åtgärd föranleda.

»Nio år hafva sedan dess förflutit», säger vidare motionären, »men ty värr befinna vi oss på föreliggande område i en föga bättre ställning än år 1886.

Till offentliggörande i serien 'Bidrag till Sveriges officiella statistik' hafva vid nedannämnda tider öfverlemnats fyra berättelser om folkskolorna, nemligen:

Berättelse om folkskolorna för år 1882, afgifven den 29 mars 1887;

Dito » » 1883, » » 16 januari 1888;

Dito » » 1884, » » 5 november 1889;

Dito » » 1885, » » 9 mars 1892.

Redan från början var alltså »berättelsen» 4 à 5 år gammal. I stället för att hinna upp den närvarande tiden hafva vederbörande blifvit allt mera efter. 1884 års berättelse utkom först i slutet af 1889, och 1885 års berättelse icke förr än i mars 1892. De siffror, som då meddelades, voro alltså mer än sex år gamla.

Sedan dess hafva i det närmaste tre år förflutit, utan att man fått veta något om folkskoleväsendet år 1886. Då berättelsen härom en gång föreligger i tryck, äro siffrorna minst åtta år gamla.

Under tiden hafva i ecklesiastikdepartementet hopats primäruppgifter för icke mindre än åtta år (1886—1893). I fall arbetet äfven under den kommande tiden skall fortskrida på samma långsamma sätt som hittills, hafva vi emellertid icke utsigt att få veta något om 1893 års folkskoleväsende förrän ett godt stycke in på nästa århundrade.

En statistik, som är så ohjelpigt efter sin tid, är naturligtvis till föga gagn, och de derpå nedlagda utgifterna kunde utan tvifvel användas på bättre sätt. En dylik statistik har visserligen under alla omständigheter ett historiskt intresse, men dertill inskränker sig hufvudsakligen dess värde.

För en hvar, som sysslar med folkskoleväsendet, är det emellertid af största betydelse att kunna erhålla något så när snabba och tillförlitliga sifferuppgifter rörande folkskoleväsendets utveckling just under

de allra sista åren. Ej minst för regering och Riksdag äro dylika uppgifter af nöden. Rätt ofta vidtagas förändringar i organisation, i vilkor för statsbidrags utgående o. s. v. Det är då af största vikt, att man sättes i tillfälle att år efter år följa utvecklingen och se till, hvad resultatet blir af de vidtagna åtgärderna.

Statens och kommunens utgifter för folkskoleväsendet äro så höga (för 1893 uppgingo de sammanlagdt till nära 15 millioner kronor), att man ensamt af denna anledning kan fordra, att resultatet — sådant det kan framläggas i siffror — snarast möjligt offentliggöres.

Medan folkskolestatistiken icke framskridit längre än till 1885, hafva redan från trycket utkommit statistiska uppgifter för år 1893 rörande en hel del andra samhällsangelägenheter, såsom bergshandteringen, fångvården, telegrafväsendet, statens jernvägstrafik, postverket, jordbruk och boskapsskötsel, landtmäteriet, allmänna arbeten, utrikes handel och sjöfart, statens domäner m. m.

Till jemförelse bör äfven nämnas, att senast offentliggjorda häfte af läroverksstatistiken omfattar läsåret 1891—92.»

Af de sålunda påvisade omständigheterna anser motionären det framgå, att ett missförhållande i fråga om folkskolestatistiken fortfarande förefinnes, och han tager därför i öfvervägande, huru detta missförhållande bäst bör kunna afhjelpas.

Då det, med hänsyn till Riksdagens uttalande 1893 angående denna angelägenhet, icke syntes böra för närvarande ifrågasättas att genom förhöjdt ordinarie anslag förstärka arbetskrafterna inom ecklesiastikdepartementets statistiska afdelning, finner motionären, derest icke genom en lämpligare anordning af arbetet en större arbetsprodukt kan ernås, ingen annan utväg för att komma ifrån det nuvarande tillståndet gifvas, än att sjelfva bearbetningen af det statistiska materialet inskränkes.

För att en gång på föreliggande område komma fram till den innevarande tiden, ser motionären ingen annan råd, än att folkskolestatistiken för åren 1886—1893 finge till större eller mindre del blifva ofullbordad, hvilket motionären visserligen finner beklagligt, men hvarför enligt hans förmenande någon ersättning skulle kunna erhållas på det sättet, att primäruppgifterna för dessa år i vissa hänseenden gjordes till föremål för särskild bearbetning, för hvilket ändamål Riksdagen kunde antagas vara villig att bereda extra arbetskrafter.

Af största vikt anser motionären det i hvarje fall vara, att sådana åtgärder vidtagas, att, så snart 1894 års primäruppgifter inkommit till ecklesiastikdepartementet (senast den 1 augusti 1895), bearbetningen af dessa kunna taga sin början, så att berättelsen för 1894 kunde ut-

komma före den 1 augusti 1896, då bearbetningen af 1895 års primäruppgifter skulle vidtaga. Antagligt vore, att, om arbetet skulle bedrivas med den sålunda förordade skyndsamheten, utan att arbetskrafterna inom departementet ökades, åtskilliga brister och ofullständigheter till en början måste komma att vidlåda folkskolestatistiken. Men äfven om nämnda statistik under de första åren skulle komma att inskränkas till ett mer eller mindre fullständigt återgifvande af de i folkskolestadgans § 67 omnämnda sammandragen, som upprättas af folkskoleinspektörerna samt de i § 68 af samma stadga omtalade domkapitelsutlåtandena häröfver, syntes detta i allt fall vara att föredraga framför det nuvarande förhållandet.

I det utlåtande, medkammarens utskott öfver motionärens sålunda återgifna förslag afgifvit, förklarar sig utskottet dela hans uppfattning angående den stora betydelsen af en god folkskolestatistik samt angående vigten deraf, att denna regelbundet framföres så nära intill den innevarande tiden som möjligt. Utskottet finner sig därför ock böra beteckna det nuvarande tillståndet hos oss, sådant som motionären framhållit det, såsom ett missförhållande, hvilket kräfver snar rättelse, för hvars vinnande utskottet anser Riksdagen böra påkalla Kongl. Maj:ts uppmärksamhet och åtgärder.

Beträffande sättet att afhjelpa det påpekade missförhållandet tror utskottet, i likhet med motionären, på grund af Riksdagens uttalande 1893, att det knappast är att förvänta, att Riksdagen skulle finnas benägen att genom ökad anslag för ändamålet förstärka arbetskrafterna inom ecklesiastikdepartementets statistiska afdelning, hvilket icke heller synes vara af nöden påkalladt, så länge arbetet der inskränkes till de nu anvisade områdena, d. v. s. allmänna läroverken och folkskolorna.

Med hänsyn dertill, att det är af synnerlig vikt, att man så fort som möjligt sättes i tillfälle att, med tillhjälp af statistiskt material, genom jemförelse mellan förhållandena vid en nära liggande tidpunkt samt vid andra mer eller mindre aflägsna tidpunkter få en säker uppfattning af folkskolornas utvecklingsgång under en längre eller kortare följd af år samt af de derunder vunna resultaten, anser utskottet, att den af motionären anvisade utvägen att ofördröjligen utarbeta och offentliggöra berättelsen för det senaste året, hvarför primäruppgifter föreligga, förtjenar synnerligt afseende. Till utskottets kännedom hade äfven kommit, att man inom ecklesiastikdepartementet på senaste tiden blifvit betänkt på att beträda denna väg, så att det statistiska arbetet der under de närmaste åren komme att vid hvarje tid afse utarbetandet och offentliggörandet dels af berättelsen för det närmast liggande året,

dels ock af de ännu icke fullbordade berättelserna för de föregående åren, till dess den sålunda uppkomna luckan blifvit fylld. Utskottet vågade visserligen icke göra sig några synnerligen stora förhoppningar beträffande tidpunkten, då folkskolestatistiken på detta sätt skulle blifva fullständigt framförd till den innevarande tiden, men antager ändock att på angifna vägen den svåraste olägenheten af det för handen varande tillståndet lämpligast skall kunna undanröjas.

Deremot undanskjuter utskottet den af motionären antydda frågan, huruvida icke någon väsentlig förändring af planen för de statistiska primäruppgifternas bearbetning jemväl borde ega rum, ehuru utskottet synes luta åt den åsigten, att den svårighet, som varit förenad med dessa uppgifters erhållande, i någon mån kan hafva sin grund i beskaffenheten af de fastställda formulären.

Vid öfvervägande af hvad sålunda i ärendet förebragts, har utskottet funnit ostridigt, att ett missförhållande i förevarande afseende eger rum. För en noggrann kännedom om vårt folkskoleväsen kräfvos påtagligen en fortskyndad bearbetning och utgifning af den statistik, som för detta ändamål uppgöres. Det skulle väl vara obilligt att icke skänka tillbörlig hänsyn åt de svårigheter, som från början måste hafva varit förbundna med infäendet och sofrandet af de uppgifter, på hvilka sagde statistik är att bygga; men det är ock tydligt, att i den mån de för ändamålet anlitade krafterna blifvit mera förtrogna med arbetet, bör ock arbetsprodukten hafva blifvit redigare och bättre, hvadan bearbetningen af de senare årens uppgifter synes böra lättare och snabbare kunna försiggå än den af de tidigare årsuppgifterna.

Att ingå i någon granskning af de för ifrågavarande uppgifter fastställda formulär, har utskottet icke ansett böra ifrågakomma, då sådan granskning icke af motionären påfordrats.

Om utskottets åsigt således i sak öfverensstämmer med den, som i medkammaren vid frågans pröfning gjort sig gällande, finner sig utskottet dock nödsakadt att med hänsyn till ordalydelsen af Andra Kammarens beslut göra en mindre anmärkning. Det innefattar begäran om den önskade årsberättelsens offentliggörande »senast ett år efter det primäruppgifterna inkommit till ecklesiastikdepartementet». Då meningen tydligen är, att det ifrågasatta arbetsåret skall beräknas från det *samtliga* primäruppgifter till departementet inkommit, men äfven det bestämdaste föreläggande eller de redigaste formulär icke torde vara i

stånd att förekomma det ju icke från något håll insändandet af vederbörliga uppgifter kan varda försinkadt, synes beslutet böra så formuleras att hvarje beroende af dylika tillfälligheter må undvikas. Då derjemte synes vara mindre viktigt under hvilken af årets senare månader berättelsen utkommer, synes tiden härför lämpligast böra bestämmas till före utgången af det år, som närmast efterföljer det, under hvilket primäruppgifterna inkommit till departementet.

Utskottet finner sig således böra föreslå:

att Första Kammaren i så mån instämmer med Andra Kammaren, att den beslutar: det Riksdagen måtte i skrifvelse till Kongl. Maj:t anhålla om vidtagande af den åtgärd, som kan finnas erforderlig, på det årligen en officiel statistisk berättelse om folkundervisningen i vårt land må varda offentliggjord och från trycket utgifven före utgången af det kalenderår, som närmast efterföljer det, hvarunder primäruppgifterna till ecklesiastikdepartementet bort inkomma.

Stockholm den 26 april 1895.

På utskottets vägnar:

SIGFRID WIESELGREN.
